

Әткендегі кейбір ақындар туралы білетінім

Арқада Әздембай деген ақын болды. Әздембай кедей болса да, сал еді. Менің 12-13 тегі кезімде Әздембай Омбыдағы Зайцев деген байдың өгізін айдаған адамдарға бастық болып, біздің Тоғай бойына түсті. Елдің бозбалалары оның өлеңін естіп, жаңа айтып келе жатқан мені түнде шақырғанда, жеңгем, қорқамын деп мені жібермеді. Өлеңдерінен есімде қалғаны:

- Дегенге Әздембай сал, Әздембай

сал Салдықты көтермейді аз ғана мал.

Құрбыңа сойып берер бір қозың жоқ.

Не керек саған салдық, адырам қал.

- Жолдасы кедейліктің ұйқы мырза,

Ерте жатып, кеш тұрса болады ырза...

(Қалғаны есімде жоқ.)

-*Айдабол* Көтеш деген ақын болатын. Көтеш жалғыз атты кедей екен. Бір тойда көкпар алып қашып келе жатқанда жығылып, атының аяғы сыныпты. Сонда қасында келе жатқан бір жолдасы Көтеш қайғырып тұрғанда: «Көтеш, осы атыңның аяғы

сынғанын бір ауыз өлең қылшы» -
дегенде:

Үйде қалай отырамыз атқа мінбей,
Тойда қалай жүреміз шаппай,
желмей,

Иесінің маңдайы тайқы болса,
Жалғыз ат қайтып өлсін, естіп өлмей
- деген екен.

Сонда жолдасы астындағы атын
түсіп беріпті-мыс.

Көтеш атақты ақын болып, бері
келгенде, Торайғыр, Шоң бимен
араздасып, айрылысып көшпек болған
екен. Олардың араз болған себебі:

Торайғыр, Шоң биге: «Сіз неге намаз оқымайсыз, пайғамбар жасына келдіңіз» - депті; Шоң семіз денелі адам екен, «қайтейін, қолым жетпейді» депті.

Торайғыр: - Астыңа тайтұяқ жамбы тастай берсе, қолың жетер еді-ау - депті.

Сонда Шоң ашуланып: «Сенімен бірге отырмаймын, басқа елге көшемін» -- деп жұртын жыйған екен. Ел болып тоқтата алмай, неше күн сергелдең болған екен. Сонда елдің бір биі:

- Аузына дуа қонған адам еді, Көтеш сөйлесін - депті.

Сонда Көтеш:

Торайғыр мен Шоң едің мақтап жүрген,

Бар ақылың осы ма сақтап жүрген.

Екеуің екі айырылып кешіп кетсең,

Дұшпандарың жеп қояр қаптап жүрген, -

депті. Содан соң Шоң көшпей қалған екен дейді.

Көтеш бір жыл ел кезіп кетіп, өлең айтып мал тауып келеді екен. Бір жылы келетін мезгілінен бір жыл өтіп

кетіпті. Сонда Айдабол, Күлік елі болып, бір жыйында жоқтап:

«Көтеш өлсе де, бір белгі қалдырған шығар, ел кезіп біраз жігіт тың тыңдасын» деп, ел-елге кісі аттандырған екен. Аттандырған жігіттің бір-екеуі келе жатса, бір елдің қойшысы қойын бағып жүріп, өлең айтады, тыңдап байқаса былай:

Ей шырағым, өздерің не ел боларсың,
Бас пен малдан бүйтсеңдер кем боларсың.

Айдалада Көтешті тонап кетіп,
Айдабол мен Күлікке жем боларсың,

-дейді. Екі жігіт қойшыға келіп:

- Шырағым, кімнің қойшысы едің, өлеңің қалай дәмді, қайта айтшы, - деп айтқызып болған соң, жайын сұрайды.

Қойшы:

- Анау тұрған ауылдың ортасындағы ақ үйдің үш баласы, барымтадан келе жатып, жетелеген ат, айғыры бар бір шалға кездесіпті. Үшеуі шалдың ат-тонын алып, суықта өзі-ақ өлер деп айдалаға тыржалаңаш тастап кетіп бара жатқанда:

- Шырақтарым, бір ауыз өлең үйретейін, - деп осы өлеңді айтқан

екен. Содан елге айта келіп, мен үйреніп алдым, - депті.

Жігіттер байдың үйіне қонып, алдарында қонақ кәдесі үшін ақша беріп қойшыға әлгі өлеңді айтқызып, ертеңінде елінің биіне айтып, Айдабол,

Күлік, сол елден Көтештің құнын алыпты.

* * *

Омбы аузындағы Атығай ішінде, Тегі Қарасырым деген елде Сүйімбай деген ақын болды. Қаламен аралас жатақ ішінде өсті. Діннің күшті кезінде

Сүйімбай орыстан әйел алады.

Сүйімбай Құдайбергел ақынмен,
Исамен айтысқан. Ол өлеңдері жеке
жыйналар.

* * *

Алтай Құлтума ақын болған.

Өлеңі: Сұрасаң менің атым
Құлтума-ды,

Момыннан Құлтумадай ұл тумалды.

Келгенде сексен үшке ән шырқадым,

Көмекей сонда дағы бір тынбады, -

деп келеді. Арқаның ақындары
Құлтуманы жақсы біледі. Оның
шығарған әндері де бар.

Қос-айдар Қыпшак, Жолдыбай ақын.
Бұл өзі палуан, өзі ақпа ақын болған.
Іштегі Барабаның хазретінен оқыған
екен. Өлеңді ылғай шарифатпен соққан.

Өлеңі: Әкем Ауған болғанда, мен
Жолдыбай,

Мен нешік осы арадан тартынғандай.
Ішінде Құдас, Төбет шықтым сайрап,
Жағыма жәрдем берсін жаппар
кұдай!

Жолдыбай ақын жыйырма бес
жасында қайнына ұрын келіп
жатқанда, шешек шығып өліпті.

Ескерту: Жоғарыда аталған және төменде көрсетілген ақындардың барлық тарихын жазып берем. Оны елге бармай, бере алмаймын. Ол ақындар мыналар:

1. Жұмабай ақын- заты Қойсары.
2. Жұмабай ақын - заты Қарабұжыр, Тентек.
3. Мүсек ақын.
4. Саңқай ақын.
5. Естай ақын,- әрі әнші, әлі тірі.
6. Сағит ақын - Қыпшақ.
7. Кешубайдың Омары - Елетен.

8. Құдайберген.

9. Мұса ақын (Төлеңгіт. Ертіс ауданы). Бұлардың бірен-сараны ғана болмаса; бәрі көрген, айтысқан адамдарым.

БАЙЗАҚҰЛЫ ИСА

* Айдабол – руының аты.

